

TOPLUM VE SİYASET İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA AZERBAIJAN SINEMA TARİHİ

Ali Murat KIRIK*

Özet

Çağımızda sinema 7.sanat olarak adlandırılmaktadır. Görsel bir sanat dalı olan sinema gerçeğin aynası durumundadır. Bununla birlikte sinema, toplum ve siyaset ile sürekli bir ilişki içerisindedir. Azerbaycan sinemasında bu ilişki derinden hissedilmektedir. Bu çalışmada Azerbaycan Sineması 3 dönem altında incelenmektedir. Propaganda ve siyaset her dönem Azerbaycan Sineması'nda var olmuştur. Günümüzde ise milliyetçiliği ön plana çıkaran filmler üretilmektedir. Çalışmada Azerbaycan Sineması'nın geldiği nokta tespit edilmeye çalışılmış, toplum-siyaset-sinema ilişkisi irdelenmiştir. Çalışmanın sonucunda Azerbaycan Sineması'nın gelişimine yönelik farklı çıkarımlarda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan Sineması, Propaganda, Toplum, Sinema Endüstrisi, Milliyetçilik.

THE HISTORY OF THE AZERBAIJAN MOVIES IN THE CONTEXT OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIETY AND POLITICS

Abstract

In our age, cinema is called 7th art. A visual art which is called cinema is the mirror of reality. However, the cinema is in a steady relationship with society and politics. This relationship is deeply felt in Azerbaijan Movies. Azerbaijan Movies are examined in three periods. These are the period of pre-Soviet, Soviet and post-Soviet Azerbaijan Cinema. Each period, propaganda and politics have been around for Azerbaijan Cinema. Today, nationalism is highlighted in Azerbaijan Cinema. In this study, Azerbaijan Movies coming point is tried to identify and the relationship between society, cinema and politics are examined. As a result of the study, different recommendations presented for Azerbaijan Cinema.

Keywords: Azerbaijan Movies, Propaganda, Society, Cinema Industry, Nationalism.

* Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü, Öğretim Üyesi

I. Giriş

Sinema, günümüz koşulları göz önüne alındığında rüştünü ispatlamış bir sanat dalı olarak ortaya çıkmaktadır. Bir filmin yapısı ve kendine has nitelikleri onu; resim, yontu, roman ve tiyatro gibi diğer sanat formlarından ayırmasına rağmen; sinemanın bir öykü, bir hikâye anlatma aracı olma niteliği, bu sanatın kısa öykü, roman ve tiyatro oyunu gibi pek çok ögeyi bünyesinde barındırmasına neden olmaktadır. Hem göze hem de kulağa hitap eden bir sanat dalı olan sinema çağımızda yedinci sanat olarak adlandırılmaktadır.

Sinemanın siyaset ve gerçeklik ile ilişkisi üzerine hali hazırda çok önemli çalışmalar yürütülmektedir. Sosyolojik bir varlık olan insanın ürettiği sanat eserlerinin birçoğunda siyasi mesajlara rastlamak mümkündür. Özellikle sinemada bu mesajlar sıklıkla görülmektedir. Çünkü sinema, kendi başına oluşum gösteren ve gelişen bir sanat dalı değildir. Sinemanın siyasi etkisinin farkına varılmasıyla birlikte bu sanat dalının politik rolü ön plana çıkmıştır. Sinemanın toplumsal yapıyı etkileme gücünün, dolaylı ya da dolaysız amaçlarının bir araya gelmesiyle birlikte bu alanda farklı düşünceler baş göstermeye başlamış, bu sanat dalı üzerine farklı fikirler geliştirilmiştir. Kitleleri etkileme yönü bulunan sinemanın politika ile olan bu sıkı ilişkisinin çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Bu sebeplerin temelinde siyasi iktidar ve ekonomik ilişkiler yatmaktadır.

Sinema sanatı, ülkelerin coğrafyasına, toplumsal ve siyasi koşullarına göre değişiklik göstermektedir. Ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyleri sinema sanatının farklı açılardan irdelenmesine neden olmaktadır. Dünya genelinde üretilen filmlerde de açık şekilde görüldüğü üzere sinemanın ideolojik bir işlevi bulunmaktadır. Politik olaylar, toplumsal gelişmeler çekilen filmlerin içeriklerini, senaryolarını hatta yapım ekibini bile etkileyebilmektedir. Bu çalışmada Azerbaycan Sineması genel hatlarıyla incelenecek ve sinema-toplum-siyaset ilişkisi üzerine çıkarımlar yapılacaktır. Ayrıca Azerbaycan Sineması siyasi ölçütler ve tarihsel olaylara bağlı olarak üç başlık altında incelenecektir. Azerbaycan'ın Sovyet öncesi, Sovyet dönemi ve Sovyet sonrası sinema anlayışı analiz edilen filmler üzerinden örnekler eşliğinde açıklanmaya çalışılacaktır.

II. Azerbaycan'da Kültür-Sanat

Azerbaycan, tarih boyunca birçok seçkin filozof, şair, edebiyatçı ve bilgin yetiştirmiştir. Ortaçağ Azeri bilginlerinin en ünlü isimleri arasında felsefe ve matematik alanında çeşitli çalışmalar yapmış olan Ebu-l Hasan Bahmanyar ön planda yer almaktadır. Yine 11.yüzyılda astronomi ile ilgili kitapları bulunan Ebu-l Hasan Şirvani de bir diğer önemli bilim adamıdır. Ortaçağ şairlerinden Nizami (Gencevi) ise dünya çapında adından sıkça söz ettiren çok önemli bir edebiyatçıdır.

Edebiyatta durum bu iken Azerbaycan'ın müzik geleneği de bu sanattan aşağı kalır bir durumda değildir. Azeri aşıkları, kopuz adlı çalgının eşliğinde doğaçlama bir şekilde türkü söylemeyi gelenek haline getirmişlerdir. Hatta bu gelenek günümüze kadar süre gelmiştir. Sinemaya temel teşkil eden görsel sanatlara bakıldığı vakit Azerbaycan'ın dünya genelinde orta sıralarda yer aldığı görülmektedir. Özellikle II. Dünya Savaşı'nın ardından kurulan tiyatrolar, müze ve kütüphaneler kültür ve sanatın gelişmesine katkıda bulunmuştur. Opera ve bale ise hali hazırda devlet tarafından desteklenmektedir.

Basın-yayın faaliyetleri ise yine II. Dünya Savaşı sonrası gelişme göstermiştir. Hükümet tarafından Azerice, Rusça ve Türkçe gibi farklı dillerde çeşitli kitap, dergi ve gazeteler yayınlanmıştır.

“Azerbaycan Edebiyatı”, “Azerbaycan Petrol Ekonomisi” ile Azerice yayımlanan “Azerbaycan Kadını” yüksek tirajlı dergiler arasında yer almaktadır. [1]

Her ne kadar Sovyetler Birliği sonrası Azerbaycan kendine özgü dili ve kültürü ile sanatsal faaliyetler içerisinde bulunsa da Rusça sanat alanında etkisini kaybetmemiştir. Azerbaycan'ın başkenti Bakü, kültür ve sanatın beşiği durumundadır. Gerek üniversiteler ve gerekse de meslek yüksekokulları bakımından Azerbaycan'ın eğitim-öğretim merkezi Bakü'dür. Mimari bakımından da gelişmiş bir kent olan Bakü'de; Adalet Sarayı, Hilal Cami ve Han Sarayı gibi önemli tarihi yapılar yer almaktadır.

Şüphesiz ki bir ülkenin kültür ve sanat faaliyetlerini, o ülkenin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel ve sosyo-politik yapısı derin bir şekilde etkilemektedir. Bununla birlikte içinde bulunulan dönemin koşullarını göz önünde bulundurmadan sanat icra edilmesi oldukça zordur. Çünkü sanatçı yaşadığı dönemin şart ve koşullarından çoğu zaman etkilenmektedir. Sinema da yedinci sanat olarak adlandırıldığı için sayılan tüm unsurlardan etkilenmekte ve bu unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Ekonomik, politik, kültürel etmenler sinema sanatının temelini oluşturmaktadır. Ayrıca, sinema propaganda amaçlı olarak da kullanılabilmekte ve toplumun benimsemiş olduğu bakış açılarını da zamanla değiştirebilmektedir. Azerbaycan sinemasında da hemen hemen her dönem siyasi unsurlar derin bir şekilde hissedilmektedir. Azerbaycan'ın tarihsel özellikleri ve siyasi yönetim şekilleri derinlemesine irdelendiği vakit; sinemayı üç dönem altında inceleyebilmek mümkün olmaktadır.

III. Sovyetler Birliği Öncesi Azerbaycan Sineması

Aydın Kazımzade'nin yapmış olduğu araştırmalara göre (Bkz. Tablo 1) Azerbaycan'da 1923-1936 yılları arasında toplamda 26 adet sessiz film çekilmiştir. 1937-1991 yılları arasında çekilen film sayısı ise 263'tür. Dönemlere ayrıldığında 1923-1930 arasında 14 film, 1931-1935 yılları arasında 11 film; 1936-1940 yılları arasında ise sadece 6 film çekilmiştir. Sovyetler Birliği'nin 2. Dünya Savaşı'na katıldığı 1941-1945 yılları arasında Azerbaycan'da çekilen film sayısı 8'dir. Savaşın sona ermesiyle birlikte 1945-1955 yılları arasında sadece 5 farklı film çekilmiştir. 1956-1960 yılları arasında ise çekilen film sayısı (21) artmış ve bu içerisinde ortalama 4 film çekilmiştir. 1960 yılında ise yılda ortalama çekilen film sayısı 7'ye ulaşmıştır. 1961-1970 yıllarında 52, 1971-1980 yıllarında 75, 1981-1991 yıllarında ise toplam 97 film çekilmiştir. [2]

Tablo 1: Azerbaycan Sineması Kapsamında Dönemlere Göre Çekilen Film Sayısı

Dönem	Çekilen Film Sayısı
1923-1930	14
1931-1935	11
1936-1940	6
1941-1945	8
1945-1955	5
1956-1960	21
1961-1970	52
1971-1980	75
1981-1991	97

1917 yılında gerçekleşen Ekim Devrimi ile birlikte sadece Sovyetler Birliği ve ona bağlı olan cumhuriyetlerde değil dünyanın her köşesinde taşlar yerinden oynamıştır. Dolayısıyla Azerbaycan'da da hayatın hemen hemen her noktasında köklü değişiklikler yaşandığını söylemek pek de yanlış olmayacaktır. Sinemadan önce tiyatro sanatı devrimin meydana geldiği ilk yıllarda kendini daha baskın bir şekilde göstermeye başlamıştır. Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de kurulan "Devlet Tiyatrosu" görsel sanatlara önem verildiğinin en somut örneğidir. [3]

Sovyetler Birliği öncesi Azerbaycan Sineması'na bakıldığı vakit çekilen filmlerin hemen hemen tamamında B.Svetlov'un imzası görülmektedir. Filmlerin birçoğunun nasıl ve hangi şartlar altında çekildiğine dair herhangi bir kanıt ya da kaynak bulunamamaktadır. Ancak bu filmlerin varlığı Azeri sinema yazarlarının hazırlamış olduğu kitaplarda görülmektedir. Tofik İsmayılov, özellikle 1910'lu yıllardan başlayarak Pirone Kardeşler'in "Fima Hissedarlar Cemiyeti" yapımcılığında Bakü'de çeşitli filmler çektiklerini belirtmektedir. İsmayılov, bu yapıtlardan ilkinin 1915 yapımı "Avrat" isimli film olduğunu ifade etmektedir. [3] Bu filmlerde Azeri sanatçılar yerine Rus tiyatro oyuncularının rol aldığı belirtilmektedir. Bu durum, dönemin Azerbaycan sinemasındaki Rus hâkimiyetini açık bir şekilde göstermektedir.

1917 yılına kadar hemen hemen 10 film üretilen Azerbaycan'da "Ekim Devrimi" ile birlikte çekilen film sayılarında çok hızlı bir düşüş yaşanmıştır. Sovyet Devrim Sineması gelişim göstermeye başlamış ve filmlerin birçoğu sistematik bir şekilde üretilmiştir. Devrimden kaçan sinemacılar ise dünyanın çeşitli noktalarında film çekmeye başlamış ve sinema sanatının gelişimine katkıda bulunmuşlardır. [3] Devrim sinemasının ilk yıllarında çekilen filmlerin hemen hemen hepsi kısa metrajlıdır. Yönetmenler, yapımcılar devrimin gerçekleştiği ilk yıllarda yüksek maliyetli yapımlara imza atamamışlardır. Bu durumun temelinde ise ekonomik etkenler yatmaktadır.

IV. Sovyetler Birliği Dönemi Azerbaycan Sineması

1920'li yıllara gelindiğinde ise sektöre yeni adım atan Sovyet sinemacılarının çektiği filmlerde çoğu zaman ortak bir tema göze çarpmaktadır. Bu dönemde genellikle Sovyetler Birliği'ni ön plana çıkaran filmlere imza atılmıştır. "Ekim Devrimi" hemen hemen her filmde kendini göstermiştir. Filmlerde, işçi sınıfı ve köylü kesimi ön planda yer almıştır. [3] Bu noktadan hareketle Sovyet Sineması, topluma ve halka yönelik görsel bir sanat olarak ifade edilebilmektedir.

Sovyet Sineması'nın ortaya çıkışıyla birlikte Azerbaycan'da da büyük bir değişim yaşanmaya başlamıştır. Sovyet Azerbaycan Sineması, Petersburg ve Moskovadan gelen Rus kökenli Sovyet sinemacıların yardımları vasıtasıyla oluşturulmuştur. 1920'li yıllarda çekilen ve halkın geniş bir kesimi tarafından seyredilen "Onuncu Yıl", "Dağ Rüzgârları Kenti", "Bizim Esas Yolumuz" adlı belgeselleri Sovyet Rus sinemacılar çekmiştir. Üretilen bu filmler Sovyet Azerbaycan Sineması'na temel teşkil etmiştir. Azerbaycan'da bu dönem içerisinde çekilen filmlerde Sovyet işçileri, yeni dünya düzeni, sosyalizm gibi konular işlenmeye başlamıştır. [3]

1920-1930'lu yıllarda üretilen Bismillah, Muhtelif Sahillerde, Hacı Kara, Sevil, Letif, İsmet, Bakılılar, Kendililer, 26 Komiser isimli filmlerin konusunu yakın tarihin olayları, kadın özgürlüğü ve ülkede meydana gelen değişimler oluşturmuştur. [2]

1930'lu yılların sonlarında sinema sektöründe başlayan ekonomik kriz, 1940'lu yıllarda etkisini arttırmış ve 1950'li yılların başında daha da derinden hissedilmiştir. Üretilen film sayısında hızlı bir düşüş yaşanmıştır. Kazımzade'ye göre bu düşünün temel nedeni Stalin'in almış olduğu kararlardan kaynaklanmaktadır. Stalin'in, bütün filmleri bizzat kendisinin izlediği ve filmlerde yapılması gereken değişiklikler hakkında bazı direktifler verdiği belirtilmektedir. Stalin'in herhangi bir film için vermiş olduğu direktiflerin diğer filmler için de otomatik olarak uygulandığı ifade edilmektedir. Bu dönemde Feteli Han ve Bakının İşigari isimli filmler çekilmiş; ancak devletten gösterim izni alınamayan bu yapımlar seyircilerle buluşamamıştır. [2]

Bu dönemde sinemada yaşanan ekonomik krizin nedeni propaganda ve siyasi içerikli filmlere dayandırılmıştır. Filmlerdeki temaların, karakterlerin, senaryoların hepsinin birbirine benzediği için sinemaya olan ilginin azaldığını söylemek mümkündür. Basit sloganlar, tek yanlı ideolojik görüş toplumun sinemadan uzaklaşmasına neden olmuştur. Bu yıllarda Komünist Parti tarafından sinema sanatçılara nasıl ve ne şekilde film çekileceğine dair brifinglerin verildiği ifade edilmektedir. [3] Dönem içerisinde üretilen filmler arasından "Elsizler" toplumun geniş bir kesimi tarafından izlenmiştir. Yönetmenliğini İ.Safçenko'nun yaptığı bu film siyasi öğeler barındırmaktadır. 1932 yılında çekimleri tamamlanan "Elsizler" Ekim Devrimi'nden sonra kurulan ortaokullar ve meslek liselerinde okuyan öğrenciler ile öğretmenler arasında yaşanan olayları konu etmektedir. [3] Bu film; uluslararası birlik ve dostluğun, Ekim Devrimi'nin, Sovyet halklarına getirdiği yeniliklerin olumlu yönlerini ön plana çıkarmaktadır.

1935 yapımı "Mehebbet Oyunu" isimli film de ideolojik bakımdan 1932 yılında çekilen "Elsizler" ile benzer özellikler taşımaktadır. Filmde insan emeğinin önemi vurgulanmaktadır. A.M. Şerifzade'nin yönetmenliğini yaptığı bu film siyasi mesajlar barındırmasına karşın, görsel açıdan çok estetik öğelere sahip değildir. İsmayılov'a göre filmin başkahramanı Settar yeni düzene ayak uyduramayan bir bireydir. Sürekli olarak işe geç kalmakta, kendisine verilen görevleri düzgün bir şekilde yerine getirememektedir. Filmde yaşanan olaylar komedi öğeleri eşliğinde aktarılmaktadır. Ayrıca karmaşık bir aşk ilişkisi filmin genelinde ön plana çıkmaktadır.

Bu yıllar içerisinde Sovyet Sineması'nda olduğu gibi Azerbaycan Sineması'nda da sansür yoğun bir şekilde uygulanmaya başlamıştır. Çekilen filmlerin hemen hemen hepsinde sansür ve baskı öğesi açık bir şekilde hissedilmektedir. Yapımı tamamlanan birçok filmin gösterime girmeden yasaklandığı görülmektedir. İsmayılov yasaklanan bu filmlerin "Ayka", "Ceyhun İle Reyhan", "Altıncı His", "Ölüm Yorganı" olduğunu ifade etmektedir. [3] Ayrıca, filmlerini istedikleri gibi çekemeyen yönetmenlerin, yapımcıların bu durumdan olumsuz bir şekilde etkilendiği ve sinemayı bıraktıkları gözlemlenmektedir.

1930'lu yıllarda baskı ve sansür Azerbaycan'da sinemanın güç kazanmasını etkilese de dönem içerisinde olumlu gelişmeler de yaşanmıştır. Bunlardan en önemlisi Boris Barnet ve Samed Merdanov'un ortaklaşa çekmiş oldukları "Mavi Denizin Sahilinde" isimli filmidir. Bu film Azerbaycan sinemasının ilk sesli filmi olması bakımından büyük önem arz etmektedir. Filmde iki arkadaşın başından geçen dramatik olaylar anlatılmaktadır. İki arkadaş denizde fırtınaya yakalandıkları için küçük bir balıkçı köyüne sığınmışlardır. Köyde her ikisi de genç bir kıza âşık olurlar. Bu gelişmeler üzerine iki arkadaşın arası bozulur. Ancak filmin sonunda kızın zaten uzaklarda

bir sevgilisinin olduğu anlaşılır. [2] “Mavi Denizin Sahili”nde isimli filmde duygusal çöküntü ve sevgi ögesi yoğun bir şekilde hissedilmektedir. Ayrıca filmde dönemin temel yapısına yönelik ipuçlarına rastlamak mümkündür.

Bu dönem içerisinde çekilen filmlerden en çok ses getireni Samed Merdanov’un yönetmenliğini yaptığı 1939 yapımı “Köylüler”dir. Filmde 1919–1920 yıllarındaki grev hareketleri, Bağımsız Milli Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti’nin Sovyetleştirilmesi, Bolşevik teşkilatlarının öncülüğünde işçi ve köylülerin mücadelesi anlatılmaktadır. [2] Filmin yönetmeni Samed Merdanov’un filmlerinde, Rus yönetmen Sergei Eisenstein’den esinlenmeler görmek mümkündür.

IV.1. İkinci Dünya Savaşı Sonrasında Sinema (1946-1960)

II. Dünya Savaşı’nın sona erdiği 1946-1954 yılları arasında Sovyet sinemasında durgunluk dönemi baş göstermiştir. Savaştan sonra sinemaya gereken ölçüde bütçe ayrılamamıştır. Sovyetler Birliği’nin bocalamaya başlayan, sürekli kan kaybeden sanayisinin ve iktisadi durumunun canlandırılabilmesi adına kaynaklar farklı alanlara aktarılmıştır. [4] Dolayısıyla Azerbaycan Sineması adına geçici bir duraklama dönemi yaşanmaya başlamıştır.

Bu dönemde çekimleri tamamlanan; ancak gösterimine izin verilmeyen Feteli Han seyircilerle buluşmuştur. İsmayılov’un aktardıklarına göre filmde, kendi özgürlüğünü talep eden halkın bağımsız bir devlet kurma isteği anlatılmaktadır. Feteli Han’ın davetiyle Rusların Azerbaycan’a gelmesi ve sahip olması senaryoya eklendikten sonra filmin gösterimine izin verilmiştir. [3] Anlaşılacağı üzere bu film Azerbaycan’da bağımsızlık düşüncesinin iyiden iyiye ortaya çıktığının en açık göstergesidir. Sinemanın toplumun aynası olduğu gerçeği bu filmle bir kez daha kanıtlanmıştır.

1953 yılı gerek Azerbaycan, gerek Sovyetler Birliği ve gerekse de tüm dünya açısından ayrı bir öneme sahiptir. Çünkü bu yıl içerisinde Sovyetler’in efsanevi lideri Stalin vefat etmiştir. Stalin’in vefatıyla birlikte Azerbaycan Sineması’ndaki duraklama dönemi sona ermiştir. 1954 ve özellikle 1955 yılından sonra üretilen filmlerde gerek sayı, gerekse de konu bakımından hızlı bir artış gözlemlenmiştir. Azerbaycan sineması giderek şaha kalkmış ve Azerbaycan’ın ilk renkli filmi olan “Eziz Halgımıza” isimli film, Stalin’in vefatından bir yıl sonra çekilmiştir. Azerbaycan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Güzel Sanatlar uzmanlarının yaşamını konu edinen bu filmde belgesel özgü nitelikler de bulunmaktadır. [2] Azerbaycan’da daha o dönemlerden itibaren renkli filmlerin çekilmeye başlanması çok önemli bir ayrıntıdır. Çünkü renkli filmlerin maliyeti diğer filmlere oranla daha yüksektir. Özellikle savaş sonrasında sinemaya yatırım yapılması ve renkli bir film çekilmesi Azerbaycan’ın sinemaya verdiği önemi gözler önüne sermektedir.

II. Dünya Savaşı sonrası umut temasını işleyen filmlerin çekilmeye başladığı görülmektedir. Latif Seferov’un 1955 yapımı Bəxtiyar (Bahtiyar) isimli filminin teması da umuttur. Filmde Bəxtiyar, Şaşa ve Yusif adında üç dostun profesör Rəcəbov’un bağından elma çalma planları anlatılmaktadır. Bəxtiyar’ın çok güzel bir sesi vardır ve onun şarkı söylediğini duyan profesör Bəxtiyar’ı şarkıcı yapabileceğini söyler. Bəxtiyar ise bu teklifi tereddütsüz kabul eder. Filmde sadakatli dostluk bağları, hicran ve saf duygular işlenmektedir. [5]

Resim 1. “Bəxtiyar” filminden kareler

Senaryosunu Habib İsmailov ile Anna Yan'ın birlikte yazdığı yönetmenliğini ise yine Habib İsmailov'un yaptığı Ögey Ana (Üvey Anne) isimli film de II. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra çekilen Azerbaycan filmlerindedir. Savaş sonrası toplumun içinde bulunduğu durum bu filmde daha derinden hissedilmektedir. Filmde, İsmail'in başından geçen olaylar anlatılmaktadır. [6]

Resim 2. “Ögey Ana” filminden kareler

Ögey Ana isimli film dönemin koşullarına ve yapısına ışık tuttuğu için Azeri Sineması'nın önemli filmleri arasında yer almaktadır. Filmde, İsmail adlı genç anneannesiyle birlikte yaşamaktadır. İsmail'in babası Arif ise birkaç yıl önce yükseköğrenim görmek için şehre gitmiştir. Orada öğrenimini bitirmiş ve inşaat mühendisi olmuştur. Bir gün İsmail'in babası şehirden köye gelir. Fakat köye dönerken kendisi gibi hayat arkadaşını kaybetmiş bir kadını da yanında getirir. Kadının ise Cemile adında bir kızı vardır ve İsmail'in üvey annesi kızını da yanında getirmiştir. Ailede kimse kadına sıcak bakmaz; fakat, üvey anne köydeki tüm insanları her şeye rağmen sever. Temel amacı İsmail'in sevgisini kazanmak olur. İsmail ise üvey annesinin yaptıklarından sürekli rahatsızlık duymaktadır. Filmin sonunda anne diye bağırıp ağlayan İsmail, üvey annesine sarılır. [6] Ögey Ana, kullanılan çekim teknikleri bakımından Azerbaycan Sineması'nın değişimine temel teşkil etmiştir.

IV.2. 1960'lı Yıllardaki Atılım

İbrahimov, 1960'lı yılların başlarından itibaren Azerbaycan sinemasında büyük atılımların gerçekleştiğini beyan etmektedir. 1960'lı yıllarda da Sovyet propagandasına yönelik filmler tüm hızıyla devam etmiş; ancak tek tipte filmler yapılmamıştır. Bununla birlikte farklı konulara değinen filmlerin sayısında da artış olduğu ifade edilmektedir. [4] Filmlerin çoğunda Sovyet toplumunun huzuru ve refahı vurgulanmaktadır. İdeolojik söylem ve alt metinler bu filmlerde ön plana çıkmaktadır.

Bu dönemin önemli filmleri arasında Hüseyin Seyidzade'nin 1965 yılında çekmiş olduğu Yenilmez Batalyon (Yenilmez Birlik) başı çekmektedir. Filmde Sovyet ideolojisine vurgu yapılmaktadır. Yenilmez Batalyon'da, Çarlık Rusyası tarafından Potemkin Zırhlısı'nda isyan çıkardıkları için Azerbaycan'ın üçra şehirlerinden Zakatala'ya sürgün edilmiş askerlerle orada bulunan yerli devrimcilerin Çarlık Hükümeti'ne karşı yürütmüş oldukları mücadele konu edilmektedir. [2]

Hüseyin Seyidzade bu yıllar içerisinde birçok filme imza atmıştır. Genel olarak filmlerdeki konu ve temalar birbirleriyle uyumaktadır. Seyidzade, 1969 yılında Deli Kür isimli bir filme de imza atmıştır. Seyidzade'nin bu filminde ise 20. yüzyılın başlarında Azerbaycan'da öncü aydınların yetişmesinden, yenilikçi eğitimcilerin faaliyetlerinden, öncü Rus aydınlarının Güney Kafkasya halklarına yaptıkları yardımlardan ve insanların kazandığı özgürlük bilincinden bahsedilmektedir. [2]

IV.3. 1970'li yıllarda Azerbaycan Sineması

1960'larda meydana gelen değişimler 1970'lerde de artarak sürmeye devam etmiştir. 1970'li yıllarda çekilen filmlere göz atıldığı vakit yine sosyalist ideolojiyi temel alan yapımların yoğunluğu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, aynı yıllarda bireysel hayat hikâyelerini ön plana çıkaran biyografik filmler de çekilmiştir. Bu filmlerin konusunu genellikle tarihte yer etmiş ve toplumun tamamı tarafından tanınmış kişilerin hayat hikâyeleri oluşturmaktadır. Filmlere konu olan tarihi karakterler aracılığıyla sosyalist düzenin meşrulaştırılmasına yönelik çabalar ön plana çıkmaktadır. Bu karakterler tarihin farklı dönemlerinde yaşamalarına rağmen Sovyetler Birliği'ni meşrulaştırmaya yönelik yapılan propaganda gereği sosyalist insan özellikleriyle yansıtılmışlardır. [7]

Bu dönem içerisinde çekilen ve Sosyalist ideolojiyi yansıtan kayda değer filmlerin başında Yeddi Oğul İsterem gelmektedir. Tofik Tağızade'nin 1970 yılında çektiği bu film 1920'li yılları yani Ekim Devrimi sonrasında anlatılmaktadır. 1920'li yılların başında devrimin zafer kazandıracağına inanan ve bu yolda savaşarak yaşamlarını arka plana atan devrimci genç komünistlerin hayat öyküleri anlatılmaktadır. [2]

Resim 3. “Yeddi Oğul İsterem” filminden örnek kare

Ejder İbrahimov'un yönettiği, senaryosunu ise Ejder İbrahimov'un İsa Hüseyinov ile birlikte yazdıkları Ulduzlar Sönmür (Yıldızlar Sönmez / 1971) biyografik özellikler taşıyan bir filmidir. Bu filmde Doğu halklarının özgürlüğü uğrunda mücadele eden Azerbaycan Halk Komiserleri Sovyeti'nin başkanı, öğretmen, doktor, gazeteci ve yazar Neriman Nerimanov'un gerçek hayat hikâyesi anlatılmaktadır. Filmde Nerimanov'u Vladimir Samoylov canlandırmaktadır. Doktor Nerimanov, Azerbaycan'da sosyalist bir düzenin kurulmasını istemektedir ancak Azerbaycan'ın Rusya ile birleşmesine karşıdır. [8]

1973 yılında çekilen Nesimi isimli film de biyografik bir özellik taşımaktadır. Filmin yönetmeni Hasan Seyidbeyli'dir. Filmde Azerbaycan'ın ünlü şairi ve filozofu, Hurufi şiirinin öncülerinden İmadeddin Nesimi'nin hayatı anlatılmaktadır. Filmde dini öğeler ön plana çıkmaktadır.

Hüseyin Seyidzade bu yıllarda da sinemaya büyük katkı sağlamıştır. 1978 yılında çekmiş olduğu Qaynana (Kaynana) filmi müzikli güldürüdür. Filmde maddi ilişkilerin yanında manevi ilişkilere de yer verilmektedir. Filmin ana kahramanı genç bestekâr Ayaz'dır. Ayaz'ın annesi, gelini Sevda ile hiç anlaşamamaktadır. Çünkü Ayaz'ın annesi hep maddi açıdan varlıklı bir gelin istemiştir. Fakat gelini Sevda sıradan bir işçi kızıdır. Anlaşmazlıklar şiddetlenince Sevda evi terk etmeye karar verir ve aile adına farklı gelişmeler ortaya çıkar. [9] Filmde eski adetler, gelenekler ve görenekler yönetmen Seyidzade tarafından eleştirel bir bakış açısıyla aktarılmaktadır.

Azerbaycan'ın önemli yönetmenleri arasında ismi zikredilen Eldar Guliyev'in 1979 yapımı Babek isimli filmi ise bir halk öyküsüne dayanmaktadır. Filmde, 9.yüzyılda Araplara karşı bağımsızlık mücadelesi veren Azeri halk kahramanı Babek'in hayatı anlatılmaktadır. Azerbaycan toplumu tarafından Babek bir özgürlük sembolü olarak görülmektedir. Bu filmde de Azerbaycan'ın bağımsızlık mücadelesi sosyalist bir bakış açısıyla ele alınmıştır.

IV.4. 1980'li Yıllardaki Değişim ve Milli Sinema

1980'li yıllarda Azerbaycan sinemasında değişim rüzgârları başlamıştır. Sinemada “sanatsal-lık sorunu” ortaya çıkmış ve üretilen filmlerde sanatsal kaygılar baş göstermiştir. “Yolda Hadise”, “Anlamak İstiyorum” (Yönetmen: O.Mirkasimov), “Altın Uçurum” (Yönetmen: F. Aliyev), “Bekle Beni” (Yönetmen: K.Rüstembeyov) gibi filmlerde felsefi düşünce ve sanatsal bakış açısı ön plana çıkmıştır. R. İbahimbeyov’un “Bir Güney Şehrinde” (Yönetmen: E. Galiyev, Ressam: K. Necefzade), “İstintak”, “Bağlı Kapı Arkasında” ve “Park” (Yönetmen: R. Ocagov, Ressam: F. Bagirov) isimli filmleri de sanatsal kaygılar güdümlük çekilmiştir. [10] Bu filmlerde Avrupa sinemasından esinlenmeler görülmektedir. Bu esinlenmelerin yanında sinema sanatına milli bir üslup da kazandırılmaya çalışılmıştır. Böylece Azerbaycan Sineması farklı bir tarz kazanmaya başlamıştır.

Tofiq Tağızade ürettiği filmlerle Azerbaycan Sineması’na farklı bir bakış açısı kazandırmaya devam etmiştir. 1981 yılında çektiği “Babamızın Babasının Babası” bir dram filmi olmasının yanında güldürü öğesini de bünyesinde barındırmaktadır. Azerbaycan’ın köylerinin birinde yaşayan Aziz Baba’nın yaşam öyküsünün anlatıldığı bu filmde yalnızlık ve sevgi teması ön plana çıkmaktadır.

1980’lerde çekilen filmlerde güldürü öğesinin yavaş yavaş ön plana çıktığı görülmektedir. Ancak güldürü öğesi toplumsal içerikli olaylarla harmanlanarak seyircilere sunulmuştur. Bununla birlikte toplumsal eleştiri yapan filmler de üretilmeye başlamıştır. 1986 yılında çekilen “Bəyin Oğurlanması” (Damadın Kaçırılması) güldürü öğesinin ön plana çıktığı bir filmidir. Filmin yönetmenliğini ise Ceyhun Mirzəyev, Vaqif Mustafayev ile birlikte yapmıştır. Filmin konusu ise kısaca şöyledir: Bir grup sinemacı Azerbaycan’ın köylerinden birinde düğün sahnelerinden oluşan bir film çekmek ister; yönetmen istediği dekoru kurmasına rağmen çekimler sanıldığı gibi gitmez. Bunun üzerine köylüler gerçek bir düğün olmasını, bunun kameraya alınmasını teklif ederler ve böylece enteresan olaylar baş gösterir. Filmde genel plan ve göğüs plan sıklıkla kullanılmıştır.

Sovyetler Birliği’ndeki çözümler Azerbaycan sinemasında da derin bir şekilde hissedilmiştir. Propaganda ve ideolojik söylem taşıyan filmler yerlerini toplumsal eleştiri yapılan filmlere bırakmıştır. Bu filmlerden en önemlisi Cansıxıcı Əhvalat (Cansıxıcı Olay)’dır. 1988 yapımı filmin yönetmeni Cəmil Quliyev’dir. Film; sahip oldukları üç çocuklarını büyütmiş ebeveynlerin yaşlandıktan sonra تنها, dikkatsiz ve kaygı dolu günler geçirmelerini konu almaktadır. [11] Yine aynı yıl çekilen ve yönetmenliğini Cihangir Mehdiyev’in yaptığı Gənc Qadının Kişisi (Genç Kadının Erkeği) adlı filmde de yaşlı bir adamla genç bir kadının duygusal ilişkisi anlatılmaktadır.

V. Bağımsızlık Sonrası Günümüz Azerbaycan Sineması

Azerbaycan Sinema Veritabanı’ndan edinilen bulgulara göre bağımsızlık sonrası 1992–2006 yılları arasında üretilen toplam film sayısı 65’tir. Bunlardan 22’si 1992–1995 yılları arasında çekilmiştir. Ayrıca, 1996–2000 yılları arasında 17, 2001–2005 yılları arasında 18, 2006 yılında 8, 2007 yılında ise toplam 5 film üretilmiştir. [12]

Kazımzade’ye göre bağımsızlık sonrasından günümüze dek geçen zaman diliminden bu yana Azerbaycan’daki iktisadi gelişmelere rağmen sinemaya gereken ölçüde kaynak aktarımı gerçekleştirilememiştir. Dolayısıyla film çekimi zorlaşmış ve istenen kalitede filmler çevrilememiştir.

Süregelen birçok soruna rağmen zor koşullar altında da olsa film endüstrisi varlığına devam etmiş ve ulusal çapta önemli yapıtlar ortaya çıkmıştır. Bağımsızlığın ilk yıllarında Azerbaycan'da yirminin üzerinde ticari film şirketi kurulmuştur. Hatta devlet eliyle birkaç film stüdyosu da faaliyete geçmiştir. Ancak ilerleyen yıllarda ekonomik yetersizlikler nedeniyle faaliyete giren stüdyoların birçoğu kapanmıştır. [2] Bu durum sinema sanatının gelişim göstermesine engel olmuştur.

Bağımsızlığın kazanıldığı 1991 yılında çekilen en önemli filmlerden biri olan Pəncərə (Pencere)'nin yönetmenliğini Hasan Ebluç ve Enver Ebluç yapmıştır. Filmin türü ise dramdır. Filmde annesiz, babasız yetişmiş ve zor şartlar altında yaşayan çocukların başından geçen olaylar konu edilmektedir. Toplumsal içerikli bir film olan Pencere'de, küçük bir okulda çalışan öğretmenlerin öğrenciler ile yaşadıkları sorunlar anlatılmaktadır.

Bu dönem içerisinde çekilen filmlerde Sovyet eleştirisinin yapıldığı görülmektedir. Sovyet eleştirisinin yapıldığı filmlerden en önemlisi Kırmızı Gatar (Kırmızı Tren)'dir. 1993 yılında çekilen filmin yönetmeni Hafız Fetullayev'dir. Bu filmde Sovyetler Birliği'nin şaşaalı görüntüsünün perde arkasındaki unsurlar ortaya koyulmuştur. Kazımzade'ye göre filmin ismi ise tamamen semboliktir. [2] Filmde Sovyetler Birliği'nin, insanlara vaat ettiği mutluluk ve refah düzeninin, aslında gerçek olmadığı vurgulanmaktadır.

Bağımsızlık yıllarında Karabağ'ın işgali ve savaşın anlatıldığı filmler ön plana çıkmaya başlamıştır. Azeri sinemacılar bu gelişmelere duyarsız kalamamıştır. Çünkü sanatçılar içinde yaşanılan toplumun şartlarından fazlasıyla etkilenmektedir. Bu dönemde Ermenistan ile çeşitli gerginlikler yaşandığı için yapımcılar ve yönetmenler gergin ortamı sergileyen filmlere imza atmışlardır. Bu filmler arasında; Tele (Tuzak, Rasim İsmayılov, 1990), Feryad (Feryat, Ceyhun Mirzeyev, 1993), Haray (Sesleniş, Oruc Gurbanov, 1993), Ağ Atlı Oğlan (Beyaz Atlı Oğlan, Enver Ebluç, 1995), Ümid (Ümit, Gülbeniz Ezimzade, 1995), Her Şey Yahsılığa Doğru (Her Sey İyilige Doğru, Vagif Mustafayev, 1997), Sarı Gelin (Yaver Rzayev, 1998) ve Aile (Rüstem İbrahimbeyov, Ramiz Hesenoglu, 1998) yer almaktadır. [2] Yönetmenler konulu filmlerin yanı sıra savaş ortamını yansıtan filmler çekmiş, hatta cephelerden görüntülere de yer vermişlerdir.

Yönetmenliğini Gülbeniz Ezimzade'nin yaptığı 1995 yapımı Ümid filmi Karabağ'daki savaşı yansıtan en özlü filmlerdendir. Filmde, savaş esnasında vatanını Ermeni işgalcilerinden müdafaa etmeye çalışmış Azeri halkının ve askerlerinin başından geçenler anlatılmaktadır. Filmin sonunda askerlerin bir kısmı sakat kalmakta ve hayatını kaybetmektedir. Filmde belgesele özgü özellikler de yer almakta ve sıradan bir askerın kahramanlığı ön plana çıkmaktadır. Ayrıca bu asker, savaşın simge ismi olmaktadır. Filmde vatanı müdafaa uğruna hiçbir zorluktan kaçmamak gerektiği vurgulanmaktadır. Filmin toplam süresi ise 74 dakikadır. [13] Bu film milliyetçi duyguları ön plana çıkarması bakımından Azerbaycan Sineması'nda önemli bir yere sahiptir.

Karabağ konusunu farklı bir şekilde ele alan bir diğer film de Enver Ebluç'un 1995 yılında çektiği Ağ Atlı Oğlan (Beyaz Atlı Oğlan)'dır. Filmde Karabağ'ın işgal altından kurtarılması için Ermeniler'e karşı yürütülen savaşta yaşlılarla birlikte liseli bir çocuğun savaşıması konu edilmiştir. Filmin başkahramanı masalların etkisinde kalan ve sık sık yaşlı ninesinin kendisine anlattığı masalları hatırlayan 12-13 yaşlarındaki Murat'tır. Murat'ın en sevdiği masal ise Beyaz Atlı Oğlan'dır. Bu masalda kahraman her defasında beyaz elbiselerle, beyaz atın üstünde beklenmedik bir anda ortaya çıktığı zaman halk, adaletin ve iyiliğin kötülük karşısındaki zaferine şahit olmaktadır. [14]

Karabağ savaşında Murat da Beyaz Atlı Oğlan gibi olmak ister ve bunun için çabalar. Film vatan-severliği ve milli duyguları ön plana çıkarmaktadır. Bununla birlikte filmde Azerbaycan halkının iradesi ve sıkı dayanışması sergilenmektedir. [2]

2000'lere gelindiğinde Azerbaycan'da ortak yapımlara imza atıldığı görülmektedir. Murad İbrahimbeyov'un 2000 yılında yönettiği *Adi Əhvalatlar* isimli film bir Rus yapım şirketi ile ortaklaşa çekilmiştir. Rusça çekilen filmin türü komedi olup Mihail Zoşçenko'nun eserinden sinemaya uyarlanmıştır. 80 dakika süren filmde rol alan oyuncuların çoğu Rus kökenlidir. [15]

Alekber Muradov'un *Güllelenme Tehire Salınır (İdam Erteleniyor)* isimli 2002 yapımı filmde bir grup gencin II. Dünya Savaşı'ndan sonra zor durumdaki insanlara yardımcı olmak için zenginlerin mallarını çalıp fakirlere vermeleri anlatılmaktadır. Film, hemen hemen herkes tarafından bilinen Robin Hood isimli hikâyeden esinlenerek senaryolaştırılmıştır. Aynı zamanda bu gençler özellikle savaşta kocalarını kaybetmiş kadınların namuslarını da korumaktadırlar. Hukuki açıdan bu gençlere hırsız damgası vurulmuş olsa da halkın çoğunluğu onların bu hareketlerini haklı görmektedir. [2] Son dönem yönetmenlerinden İlhan Ceferov da ilk filmine 2007 yılında imza atmıştır. Dram türündeki filmin ismi ise *Əlvida (Elveda)*'dir. Film birbirini seven iki aşğın hayatı ve kendilerine has duygularından söz etmektedir. Ayrıca Elveda, oyuncu Metanet İskenderli'nin rol aldığı ilk filmidir. [16]

Resim 4. "Əlvida" filminden örnek bir kare

VI. Sonuç

Gerçek anlamda 1920'lerde başlayan Azerbaycan Sineması, ilk yapım evine 1922 yılında kavuşmuştur. Bu yapımevi doğrudan Azerbaycan Hükümeti tarafından kurulmuştur. Ardından 1923 yılında faaliyete giren Azerbaycan Foto Film Enstitüsü sinema çalışmalarının ilerlemesini sağlamıştır. Ancak Sovyet ideolojisi bu dönemde çekilen filmlerin tümüne yansımıştır. Sovyetler Birliği tamamen olumlu yönleriyle aktarılmış ve hiçbir şekilde mevcut düzene eleştirel perspektifle bakan filmler üretilmemiştir. O dönemde çekilen filmlerin hemen hemen tümünde ideolojik öğeler kullanılmıştır.

Azerbaycan Sineması'nı üç dönem altında inceleyebilmek mümkündür. Sovyet öncesi dönemde pek varlık gösteremeyen ve yeterli bulgu bulunamayan Azerbaycan Sineması, Sovyet Dö-

nemi ile birlikte çıkışa geçmiştir. Daha çok Rus kökenli yönetmenler film çekmeye başlasalar da Azerbaycan sineması zamanla özüne dönmeye başlamıştır. Sovyet Dönemi'nde sinema tamamen siyasi iktidarın baskısı altında kalmış ve yönetmenler Lenin ile Stalin'in bakış açısına göre filmler üretmişlerdir. Lenin ve Stalin etkisi sinemada derinden hissedilmiştir. Sovyet Dönemi Azeri Sineması politik olduğu kadar da sansürcüdür. Yönetmenler benimsemiş oldukları duygu ve düşünceleri istedikleri gibi aktaramamışlardır. Bu şekilde sinema hedeflenen düzeye gelememiştir. Soğuk savaş ve hatta yumuşama döneminde de durum pek değişmemiştir. Sosyalist ideolojiyi ön plana çıkaran filmlerin sayısı giderek artmıştır.

1990'lara kadar bu durum hiçbir şekilde değişmemiştir. Fakat Sovyetler Birliği'nin dağılıp Azerbaycan'ın bağımsızlığını ilan etmesinin ardından sinema anlayışında da büyük değişiklikler yaşanmıştır. Milli sinema olarak da adlandırılabilir bir akım ortaya çıkmış, böylece yeni oyuncular ve sinemacılar sektöre girmiştir. Ayrıca toplumsal içerikli konulara ağırlık verilmeye başlanmıştır. Bu dönemde Sovyetler Birliği'nin geçmişteki yönetim tarzına yönelik eleştirel filmler çekilmiş, böylece sinema için daha özgür bir ortam oluşmuştur. Bu yıllarda meydana gelen Karabağ Savaşı'nın yansımaları sinemada hissedilmiş, yönetmenler bu temayı işleyen filmler çekmişlerdir. Karabağ Savaşı'nı konu alan filmlere milli unsurlar yüklenmiş ve filmlerde ulusal halk kahramanlarına yer verilmiştir. Savaşın konu alındığı filmler; toplumsal birliği, beraberliği ve dayanışmayı sağlamıştır.

Bağımsızlığın kazanıldığı ilk yıllarda çekilen filmler toplumun ekonomik sıkıntılarını tüm gerçekliğiyle yansıtmıştır. Ekonomik sıkıntıları yansıtan filmlerde Karabağ savaşının izleri de görülmüştür. Bağımsızlık, vatan sevgisi gibi unsurlar filmlerde ağırlıklı bir şekilde kullanılmıştır.

Genel olarak Azerbaycan Sineması değerlendirildiğinde; toplumsal olayların ve siyasi koşulların filmlerde yer bulduğu görülmektedir. Sovyetler Birliği döneminde sosyalist içerikli filmler, bağımsızlık döneminde ise milliyetçiliği ön plana çıkaran filmler üretilmiştir. Bağımsızlık sonrası çekilen bazı filmlerde sosyalizm eleştirisi yapılmaktadır. "Sovyetler Birliği'nin aydınlık yüzünün arkasında aslında bir karanlık yattığı" düşüncesine Azeri yönetmenler tarafından sıkça başvurulmuştur. Dolayısıyla eleştirel düşünce filmlerin geneline hâkim bir durumdadır.

Var olan toplumsal ve siyasi düzen her dönem yüceltilmiştir. Sovyet Dönemi sosyalist düzen övgülerle anlatılmış ve sinema ideolojik bir araç olarak kullanılmıştır. Bağımsızlık döneminde çekilen filmlerde ise Azerbaycan Cumhuriyeti'nin birlikteliği ve bütünlüğü önem kazanmıştır.

Azerbaycan Sineması'na yönelik fazla kaynak olmamasına rağmen elde edilen bulgulardan da anlaşılacağı üzere Azeri Sineması'nın ideolojik yönü ağır basan bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Çekilen filmlerin hemen hemen hepsinin alt metinlerinde ideolojik bir söylem bulunmaktadır. Bu söylemler filmlerde doğrudan verilebildiği gibi dolaylı olarak da aktarılmaktadır. Çünkü sanatçı içinde yaşadığı topluma hiçbir şekilde duyarsız kalamamaktadır.

İncelenen filmlerde görüldüğü üzere Azerbaycan Sineması'nda teknikten çok konu ve içerik ön plana çıkmaktadır. Teknik bakımdan eksik birçok yönü bulunan Azeri Sineması içeriksel açıdan gelişim safhasındadır. Ortak yapımlar, sponsorluklar ve sanatın devlet tarafından desteklenmesiyle birlikte Azerbaycan Sineması'nın önemli bir noktaya geleceği yadsınamaz bir gerçektir.

Yararlanılan Kaynaklar

- [1] Başbuğ, M. (1995). *Azerbaycan Türk Resim Sanatında Yöresel Eğilimler*, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.
- [2] Kazımzade, A. (2003). *Azerbaycan Kinosu*, Bakü: Azerbaycan Respublikası Medeniyet Nazirliyi.
- [3] İsmayilov, T. (2001). *Türk Cumhuriyetleri Sinema Tarihi Cilt I*, İstanbul: Türk Güzel Sanatlar Vakfı.
- [4] İbrahimov, R. (2003). *Azerbaycan Sineması ile İlgili Ders Notları*, Azerbaycan: Kafkas Üniversitesi.
- [5] Film: *Bahtiyar*
- [6] Film: *Ögey Ana*
- [7] Altstadt, A. L. , (1992). *The Azerbaijani Turks Power and Identity Under Russian Rule*, California: Hoover Institute.
- [8] Film: *Ulduzlar Sönmür*
- [9] Film: *Qaymana*
- [10] Bayramov, S. (2000). "Azerbaycan Sinema Sanatında Tasviri Sanatın Yeri ve Önemi Üzerine", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı:15, Erzurum.
- [11] Film: *Cansıxıcı Əhvalat*
- [12] Azerbaycan Cumhuriyeti Sinema Tarihi Film İndeksi, http://cinema.aznet.org/film_az.html, Erişim Tarihi: 07.04.2013.
- [13] Film: *Ümid*
- [14] Film: *Ağ Atlı Oğlan*
- [15] Film: *Adi Əhvalatlar*
- [16] Film: *Əlvida*

Ali Murat KIRIK / murat.kirik@marmara.edu.tr

He is an assistant professor at the Marmara University Faculty of Communication, Department of Radio, Television and Cinema. In 2008, he has earned his Bachelor's Degree from Marmara University Faculty of Communication, Department of Radio, Television and Cinema. Meanwhile, he has worked in several media associations. In 2010, he has earned his master and doctoral degree at the same department. His current research focuses on communication Technologies, radio-TV broadcasting, new media and social media.